

TWEE ACHTTIENDE-EEUWSCHE PORTRETTEEN DOOR J. G. VAN GELDER

IN de afgelopen jaren was het Museum Boymans zoo gelukkig in het bezit te geraken van twee 18e-eeuwsche portretten, welke beide Rotterdammers voorstellen. Om meer dan één reden was dit verblijdend. Hoewel we hier niet te doen hebben met beroemde Rotterdamsche persoonlijkheden, zoo geldt het hier toch voortreffelijke schilderijen, beide toevalligerwijs door buitenlandsche meesters uitgevoerd. Goede, waarlijk schoone portretten kunnen, wie zij ook mogen voorstellen, het verleden doen herleven, vaak beter en onmiddellijker sprekend dan vele documenten. Een lichte glimlach, een hoofsch weglonken, een blik, goedhartig toekijkend op de dingen dezer aarde, kan ons een wereld deelachtig doen worden, waarin wij de fijne trillingen van dien tijd beleven, een versneld tempo voelen bonzen en jagen of een angstig dreigen meenen te bespeuren. Door alle tijden heen zal de blik der oogen steeds door menschen verstaan worden. Het inwendige leven zal er uit spreken, het uitwendige leven zal er in spiegelen. De spanning tusschen deze twee werelden hebben wij steeds, in elk portret weer, na te gaan. Begrijpen we deze, dan zal ons een – o zoo klein – deel van dien tijd geopenbaard worden, maar hoe klein dit deel ook zij, één oogeblik ervaren we hoe een ziel reageerde op het levensrythme dier dagen.

In het Museum Boymans ontbrak nog dit persoonlijk leven der 18e eeuw. Een leemte welke door deze twee portretten niet onbelangrijk is aangevuld. – Toen het portret van Catharina van der Dussen door Boymans werd aangekocht, kwam zij als 't ware weer „bij haar familie” terug. Immers de grootouders van haar man prijkten – hoewel eenigszins in het duister verscholen – nog aan den wand. Haar man zelf vond zij niet terug, doch, heeft zij goed gekeken, dan zal zij wel met eenige spijt de sierlijk gesneden lijst hebben ontdekt, welke eertijds in een kamer van het wijnkoopersgilde het portret van haar man omvatte. De familieleden, in wier

midden zij terugkeerde, heeft zij waarschijnlijk bij haar leven niet meer gekend. Immers Willem Bastiaensz. Schepers was reeds in 1704 overleden. Toch zal de naam van dezen man vele malen in haar goed ingerichte vertrekken geklonken hebben. Het aanzien, dat de naam Schepers had, was aan hem te danken. Willem Bastiaensz., te Haarlem geboren, kwam reeds op 21 jarigen leeftijd, in 1641, zich te Rotterdam vestigen. In 1659 nam hij deel aan de regeering van Rotterdam en was penningmeester van de groote visscherij. Eerst in het jaar van Oranje's verheffing, in 1672, werd hij lid van de vroedschap. Het volgend jaar zeilde hij onder Tromp naar de Fransche kust en werd luitenant-admiraal. In 1677 was hij opperbevelhebber van het eskader, dat tegen de Zweden uittrok en werd om zijn verdiensten door den Deenschen koning in den adelstand verheven. In 1681 volgde hij Tromp op in de admiraliteit van Amsterdam, terwijl hem in 1688 de eer te beurt viel om op zijn fregat „de Briel” den Prins naar Engeland over te brengen. Vóórdien was hij reeds herhaaldelijk burgemeester der Maasstad geweest en zooals van zelf sprak gedeputeerde ter Staten-Generaal. Ook viel hem het directeurschap van den Levantschen handel te Rotterdam ten deel en in 1690 het hoogheemraadschap van Schieland. Na een roemrijk leven stierf hij in 1704. Zijn zoon Bastiaen Schepers heeft de vruchten van zijns vaders werk niet mogen plukken. Ruim een maand later overleed ook hij. Diens zoon, den jongen Willem Schepers, zal het – ruim 18 jaar oud – niet aan begeerte ontbroken hebben dat deelachtig te worden, wat zijn vader was ontgaan. Reeds op zeer jeugdigen leeftijd, nauwelijks 27 jaar oud, was hij vroedschap. Niet lang daarna werd hij tot secretaris en rentmeester van het Hoogheemraadschap van Schieland benoemd, dit alles zeer zeker niet zonder protectie. Nu hij eenmaal vast in het zadel zat, kon ook over andere aangelegenheden gedacht worden. Het is niet onwaarschijnlijk, dat Willem Schepers in de Vroedschap was gekozen in de plaats van mr. Gerard van der Dussen, die in 1713 stierf en tot 1712, het jaar, waarin Schepers benoemd werd, in den Raad zat.

Mochten er soms toen tusschen beide families nog geen con-

necties bestaan hebben, zeker is, dat sedert dien de vriendschapsbanden zijn aangeknoopt, want met Kerstmis van het jaar 1727 teekent Willem Schepers met de rijke dochter van den overleden rekenmeester, Elysabeth Christina van der Dussen, aan. 13 Januari 1718 wordt het huwelijk voltrokken. Zoo ging Elysabeth uit het huis harer moeder, Elysabeth Lestevenon, op de Leuvehaven naar het Haringvliet, waar zij 15 November van hetzelfde jaar een dochter ter wereld bracht; twee jaar later daarna Gerard Schepers geboren. Haar tweede zoontje stierf een jaar later, drie weken na de geboorte.

In 1722 werd haar echtgenoot tot burgemeester benoemd, welk ambt hij sindsdien nog vele malen vervulde. Na dit jaar vielen hem herhaaldelijk goede bestuursbaantjes toe. Behalve gecommitteerde-raad van Holland, werd hij meesterknaap van de houtvesterije, hoogheemraad van Schieland, ontvanger-generaal ter Admiraliteyt op de Maze etc. etc. Ook aan het wijnkoopersgilde bood hij zijn diensten aan en verplichtte dit gilde in 1733 aan zich, door „op Zijne aankomst als Superintendent tot een gedachtenisse aen het boovengemelde Wijnkoopersgilde” eenige fraaie zilveren bekers te vereeren¹⁾.

Dat het gilde in die jaren een goed bestuurder in dezen „Dragonder van Bachus”, zooals men dat in die dagen noemde, heeft gehad, blijkt uit het feit dat, zes jaren na zijn dood, in 1756, een copie van zijn portret door J. Stolker werd vervaardigd²⁾, waaromheen een fraai gesneden lijst van den Rotterdamschen beeldhouwer Frans van Douwe werd besteld, alles op kosten van het gilde.

Ook in het huis van burgemeester Schepers zal de wijn niet ontbroken hebben. Nu nog zou men op het portret, dat Elysabeth van der Dussen, de rijke weduwe, elf jaren na den dood van haar man, in 1761, door Jean Baptiste Perronneau liet maken, in den mond een trek kunnen ontdekken, die de lippen even oopen doet klemmen, als hadden

1) Nu in het Museum van Oudheden. Cat. no. 803.

2) Dit schilderij hangt als schoorsteenstuk in de koffiekamer van het Raadhuis. Het is het eenig bewaarde schilderij, dat van het gilde behouden bleef. Een ander stuk „De Hooflieden van het Gilde” ging in 1864 bij den brand in het Museum verloren.

23. ELISABETH CATHARINA VAN DER DUSSEN.

zij schijnbaar juist, keurend, geproefd; iets wat zich zeker niet alleen tot den wijn bepaalt, maar ook vooral tot heel dat lichte, wel gemakkelijke, doch ook afgemeten en beperkte dagelijksche leven om haar heen. Niet om af te keuren, niet om goed te keuren alleen, doch om het leven te nemen als het komt, niet om te strijden, doch om toe te geven aan dit bestaan, dat voor haar en haar tijdgenooten altijd een spel bleef. De blijde verwondering dat alles nu zoo is, als het is en zich voordoet, die in de hooge wenkbrauwen haar uitdrukking vond, het smartelijke, dat in haar trekken om den neus tot uiting komt en meer door het altijd weer teloorgaan van de vele lichte vreugden des levens dan door een pijnigende geeselende smart in dit gelaat werd gegrift, de spanning – die zich niet zal ontladen tot een luiden lach, maar meer tot het glimlachend ontvangen van wat boven dit leven uitzweeft – welke in de getrokken, nauwlijks gerimpelde kin te bespeuren is, – dit alles, met den even achteruit gewenden fieren stand van den hals, doet ons een Rotterdamsche burgemeestersvrouw zien, zóó beschaafd en wat men zou kwalificeeren als „op de hoogte van haar tijd”, dat men geneigd is, haar als middelpunt van een hooggestemd salonleven in Rotterdam te veronderstellen.

Zoeken we meer feitelijke gegevens, dan vinden we in het Personeel kohier van 1743/44, dat Willem Schepers in dat jaar een personeel bezat van tien personen, dat de huurwaarde van zijn huis f 1900 bedroeg, dat hij een koets, vier paarden en een buiten bezat, terwijl verder zijn zoon Gerard Schepers, rentmeester van Schieland, met een eigen dienstbode bij hem inwoonde en dat hij tenslotte in datzelfde jaar, nomine uxore, van Hieronymus van der Dussen fl 230073 en van Jac. van der Dussen fl 53000 erft.

Aan de hand van al deze gegevens kunnen we in Elysa-beth van der Dussen een typisch voorbeeld zien van een burgemeestersvrouw uit die dagen. Zit er ook niet iets blijmoedigs en schalks in, om, gekleed in parelgrijze zij, waarover een wit hermelijnen bont, met een laag openge-sneden hals, fijn afgezet met fraaie kant, waaronder het licht-blauw der zijden strikken bijzonder gedistingeerd afsteekt, om zich zoo, in al haar eenvoudige glorie, nog te willen laten

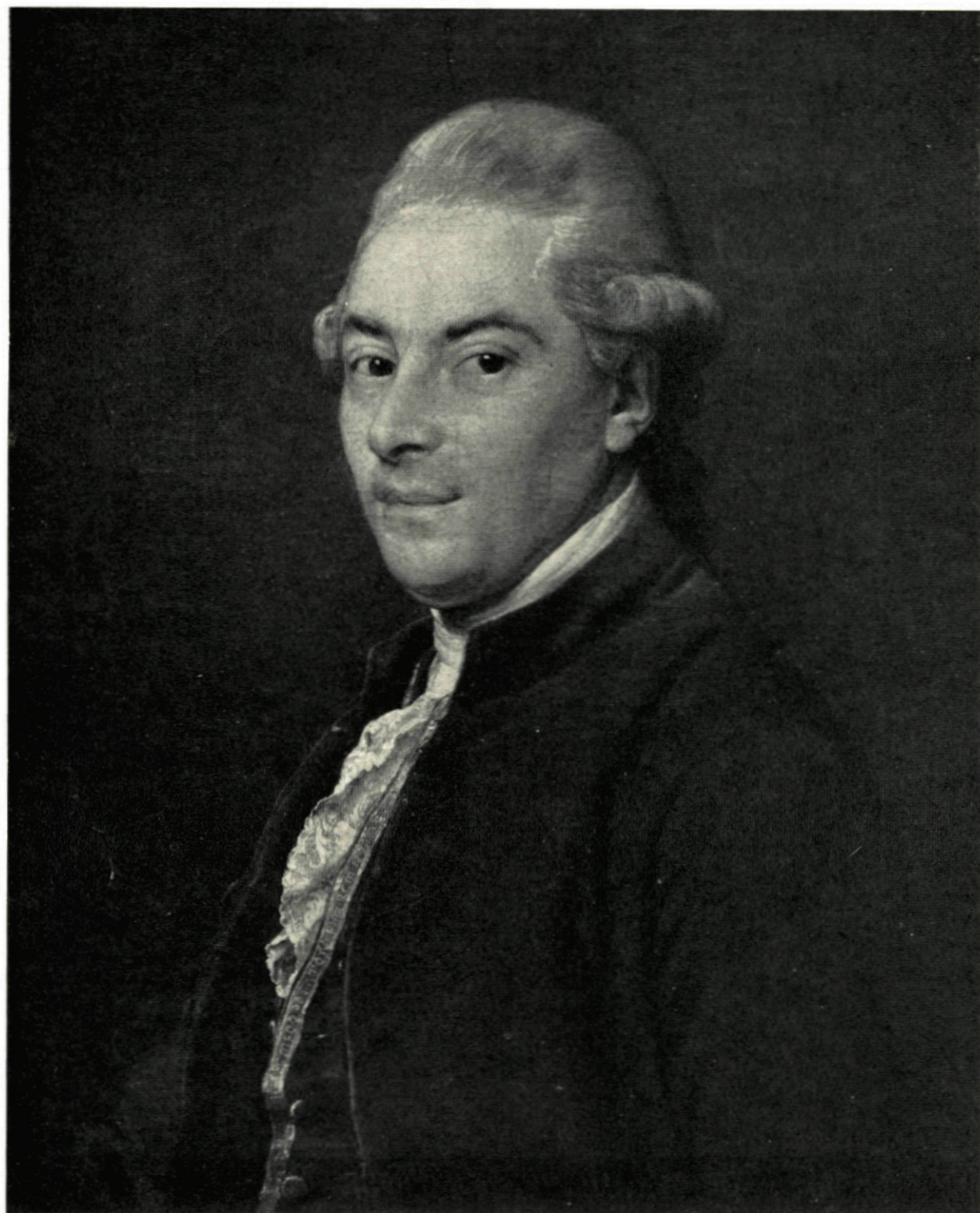
portretteeren, na het verlies van haar man en haar eenig overgebleven zoon¹⁾, door den rondtrekkenden brood-schilder J. B. Perronneau, die zijn komst vaak door een omroeper vooraf liet bekend maken?

Geheel anders Pieter Caarten. Hij, wiens portret door den Italiaanschen schilder Pompeo Battoni te Rome, in 1778, werd geschilderd, was de zoon van Friedrich Caarten (te Wevelinghoven, Rijnprov. geboren) en Johanna Elisabeth Everwijn (geboren te Naaldwijk). Friedrich Caarten (zich in Holland Caarten noemende) vestigde zich te Rotterdam als handelaar in, voornamelijk Amerikaansche, tabak. Tevens bezat hij een karottenfabriek. Zijn zoon Pieter, te Rotterdam in 1741 geboren, ontving reeds vroeg zijn opleiding in de zaak, die hij, na den dood van zijn vader in 1762, op 21-jarigen leeftijd, onder den firmanaam F. Caarten en Zoon, zelfstandig voortzette. De zaak bloeide zeer onder zijn leiding. Pieter Caarten reisde veel voor zaken, maar ook uit liefhebberij. In 1778 bezocht hij Rome en liet zich daar portretteeren. Hij werd in 1772 luitenant der schutterij.

Ook hier een typische 18e-eeuwer. Echter niet in de eerste plaats de aristocraat, doch de handelman. Hier is een geheel andere kern der burgerij vertegenwoordigd. Zijn blik is ruimer, zijn bewegingen zijn gemakkelijker, minder innemend, maar overtuigender. Ook hij zal de frivoliteiten van zijn tijd kennen, de bewegelijkheid van geest, de dartelheid van het fijn geschakeerde leven in de verschillende landen die hij bezoekt, kunnen bewonderen. Doch zijn gang is bewuster, zijn keus kritischer. Hij zal dit leven ontwijken, wanneer hij het moe is, doch hij zal het zoeken en vinden, als het hem lust. Zóó trof Battoni hem. Hij, de meest gevierde schilder in Rome, – niet minder dan 22 vorsten portretteerde hij! – hier tegenover een energiek Rotterdamsch koopman, die niet, als Elyzabeth van der Dussen, een buitenlandsch schilder thuis ontvangt, maar in wiens aard het lag om zelf het atelier van een beroemd tijdgenoot in het buitenland te bezoeken.

Teruggekeerd kocht hij in 1780 te Rotterdam het groote

1) Gerard Schepers stierf 29 Maart 1757, 37 jaar oud en ongehuwd.

24. PIETER CAARTEN.

heerenhuis met pakhuizen, doorlopend tot de Herderstraat en staande aan de Leuvehaven w.z. ¹⁾). In 1786 werd hij tot kapitein der schutterij benoemd, hetgeen hij ook in 1787 waarnam. Enkele jaren later, 54 jaar oud, stierf hij in Brunswijk. Hij liet een groot fortuin na, dat, na aftrek van eenige legaten, ten bedrage van f 100.000, voor $\frac{1}{3}$ werd geërfd door zijn neven Frederik Pieter en Arnold Lambert, zoons van zijn zuster Johanna Geertruida Caarten, die gehuwd was met prof. dr. L. Bicker. Deze beide laatsten kregen het overige, wat later aan hun vier dochters moest komen.

Tevens erfden de beide neven de zaken en de fabriek. Het huis was reeds in 1794, een jaar voor Pieter Caarten's dood, aan Frederik Pieter geschonken, die tevens als oudste neef en petekind, alleen onder conditie dat hij den naam Caarten bij den zijnen zou voegen, de firma mocht voortzetten. Frederik Pieter Bicker Caarten werd aldus de stamvader van het geslacht, waarvan nog vele afstammelingen tegenwoordig in leven zijn.

De zware Napoleontische tijden en vooral het continentale stelsel noodzaakten hem in 1819 tot den verkoop van het huis op de Leuvehaven over te gaan. In 1918 werd de firma samengesmolten met de firma Joan Osy en Zoon ²⁾).

Het Museum Boymans bezit in beide portretten een karakteristieke vertegenwoordiging van een stuk Rotterdamsch leven. In Elysabeth Catharina van der Dussen een fijngevoelig portret van een aristocratie, die sindsdien in Rotterdam voor een goed deel is verdwenen; in Pieter Caarten een levendig conterfeitsel van een van die intelligente handelslieden, zooals Rotterdam na hem nog velen mocht opleveren, en die, op hun beurt, weer een nieuwe wereld op zich zelf zijn gaan vormen, met een eigen aristocratie.

1) Thans pakhuis „De Lastdrager”. In 1849 werd het huis door brand zwaar beschadigd. Het Gem. archief bezit van het huis een afbeelding van vóór den brand.

2) Het is hier wel op zijn plaats om in het bijzonder den heer A. J. Bicker Caarten te Baarn en het Rotterdamsche archiefpersoneel dank te zeggen voor de gegevens, welke zij zoo vriendelijk waren voor mij op te sporen.